

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΠΕΣΤΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΓΡΑΦΙΚΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΑΡΑΓΙΑΣ ΣΟΥΜΕΡΑ

ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΤΗΣ:
ΦΙΛΩΝ ΚΤΕΝΙΔΗΣ

...η Ρομανία κι αν πέρασεν
ανθεί και φέρει κι άλλο...

Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2003
Περίοδος β' - Χρόνος 28ος - Τεύχος 137

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΟΥΜΕΛΑ
ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΤΗΣ
† ΦΙΛΩΝ ΚΤΕΝΙΔΗΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΣΩΜΑΤΕΙΟ "ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΟΥΜΕΛΑ"
Μητροπόλεως 15 - Τηλ. 2310/271.812
546 24 Θεσσαλονίκη

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Εγνατίας 65, Θεσσαλονίκη 546 31

Φωτοστοιχειοθεσία - Παραγωγή εντύπου
"ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ" - Ι. Αντωνιάδης - Θ. Ψαρράς Ο.Ε.
Ν. Ραιδεστός - Τ.Κ. 570 01 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310/466.776 - Fax: 2310/466.699

*Γίνονται δεκτές συνεργασίες
που έχουν σχέση με τη Λαογραφία
Ιστορία, Γλωσσολογία, Λογοτεχνία*

Συντακτική Επιτροπή:

Δημ. Νικοπολιτίδης
Π. Παπαδόπουλος
Ε. Φραγκίδης

Συνδρομές ιδιωτών εσωτερικού	€	5
Οργανισμών - ΟΤΑ - ΝΠΔΔ	€	9
Συνδρομές ιδιωτών εξωτερικού	δολλ.	25
Συνδρομές ιδιωτών ειδικά για Ευρώπη	€	18

Τιμή τεύχους € 1,25

Επιμέλεια:
Πάνος Γ. Καϊσίδης

Επιταγές - Εμβάσματα
Σωματείο Παναγία Σουμελά
Μητροπόλεως 15
546 24 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

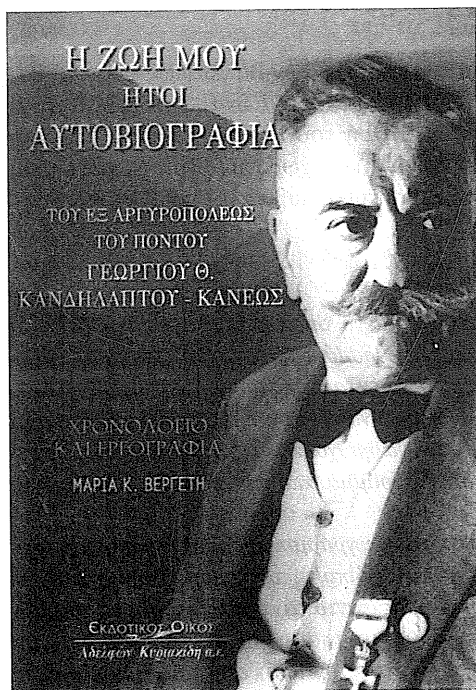
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΔΕΝ ΛΗΣΜΟΝΟΥΝΤΑΙ ΟΥΤΕ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΝΤΑΙ, <i>τον Παναγιώτη Παπαδόπουλου</i>	83 - 84
Η ζωή στις αλησμόνητες πατρίδες	
- ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ, <i>τον Απόστολο Ηλ. Παπαδόπουλου</i>	85
- Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΙΠΤΟΥ - ΚΑΝΕΩΣ, <i>της Μαρίας Κ. Βεργέτη</i>	86 - 87
- ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ κ. Κ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ	87 - 90
- Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ, <i>τον Χάρη Τσιοκνιόδη</i>	90 - 93
- ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΑΣ, <i>τον Μιχάλη Μεταλλεΐδη</i>	93 - 96
- ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΠΕΙΤΣΑ ΤΟΥ ΚΑΡΣ, <i>τον Ιωάννη Νικ. Κασκαμανΐδη</i>	97 - 98
- ΤΟ ΤΑΓΜΑ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΠΟΝΤΟΥ	99 - 106
- ΚΟΥΤΛΑ - ΕΝΑΝ ΚΙΜΙΣΧΑΝΑΛΙΔΙΚΟΝ ΧΩΡΙΟΝ, <i>τον Σάββα Πορφ. Παπαδόπουλου</i>	106 - 108
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΙΧ. ΝΙΚΗΤΙΑΣ	109
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΘΕΟΔ. ΣΠΟΝΔΥΛΙΔΗΣ (1885 - 1957)	110
Η ζωή στον ελεύθερο Ελλαδικό χώρο	
- ΣΟΦΙΑ Η ΑΣΚΗΤΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ, <i>τον Πορφύριον Μοναχού Σιμονοπετρίτου</i>	111 - 113
- ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗ ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ, <i>της Ελένης Μανουκεφαλίδου</i>	113 - 116
- Η ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ, <i>Ποντιακή τραγωδία του Π. Ραφαηλΐδη</i>	117 - 126
- Ο ΗΛΩΝ 'Κ' ΕΒΓΩΝ', <i>τον Βασίλη Κουσιΐδη</i>	126
- ΕΜΠΡΟΣ ΣΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑΝ (ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ), <i>τον Ε. Φραγκΐδη</i>	127
- ΔΥΟ ΠΟΝΤΙΑΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ, <i>επιμέλεια: του Δημήτρη Νικοπολιτΐδη</i>	127 - 129
- ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ - ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥΣ ΜΗΝΕΣ, <i>τον Παναγιώτη Εφραϊμΐδη</i>	130 - 131
- ΟΜΙΛΕΙΤΕ ΕΛΛΕΝΙΚΑ, <i>τον Δημήτρη Παρασκευόπουλου</i>	131 - 133
Εκδηλώσεις - Δραστηριότητες Ποντιακών Σωματείων	
- Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΜΝΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΣΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ	134
- Η ΤΑΚΤΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΣΣ	134 - 136
- ΤΟ 1ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΝΕΟΛΑΙΑΣ	137 - 138
- ΟΙ ΠΟΝΤΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	139 - 140
- ΤΟ 8ο ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ, <i>της Καίτης Μελΐς-Παπαπαναγιώτου</i>	140 - 142
- ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΓΙΑ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ	142 - 143
- ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ	144
- ΗΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ 1922, <i>τον Παναγιώτη Παπαδόπουλου</i>	145 - 146
- ΟΙ ΜΩΜΟΓΕΡΟΙ ΠΡΩΤΟΧΩΡΙΟΥ ΣΤΟΝ ΧΟΡΟ ΤΩΝ ΜΑΤΣΟΥΚΑΙΩΝ, <i>τον Γ.Σ. Παρχαριΐδη</i>	146 - 147
- ΠΟΝΤΙΑΚΟΝ ΠΑΝΟΥΡ' 2003 ΤΗ ΘΩΜΑ Ψ ΣΑ ΣΟΥΡΜΕΝΑ	148
- ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΧΟΡΩΝ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ..	148
- Ο ΑΕΡΤΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΡΑΧΗ ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ	148 - 149
- ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΜΝΗΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ, <i>τον Παναγιώτη Παπαδόπουλου</i>	149 - 152
- ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΛΕΟΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΑ ΠΟΝΤΙΑΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ	152 - 153
- ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ "Ο ΠΟΝΤΟΣ" ..	153 - 154
- ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ, ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΑΥΤΟΤΣΟΥΓΚΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟ ΠΑΣΧΑ	154 - 155
- ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΝΟΜΟΥ ΠΕΡΙΑΣ	155
Βιβλιοπαρουσίαση - Κριτική βιβλίων	
- ΠΑΛΙΕΣ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ	156 - 158
Νεκρολογίες	
- ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΖΩΡΑΣ) ΜΕΛΙΣΣΑΝΙΔΗΣ, ΣΟΦΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ	159 - 160

Ντοκουμέντα της επαρχίας Χαλδίας του Πόντου

Η συμβολή του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως

Περίληψη της εισήγησης της *Μαρίας Κ. Βεργέτη*,
λέκτορα κοινωνιολογίας Δημοκρίτειου πανεπιστημίου Θράκης,
στο Ε΄ Παγκόσμιο Συνέδριο του Ποντιακού Ελληνισμού

Η εισήγηση αφορά τη συμβολή του Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου-Κάνεως (1881-1971, συγγραφέα, εκπαιδευτικού και δημοσιογράφου, στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης του ποντιακού ελληνισμού. Ο Γ. Κανδηλάπτης έζησε και δημιούργησε στο Μικρασιατικό Πόντο και στην Ελλάδα. Έλαβε το φιλολογικό επώνυμο «Κάνις» από τον ποταμό Κάνι, της περιοχής Αργυρούπολης του Πόντου.

Ο σύγχρονος ελληνισμός του οφείλει πολλά. Την ώρα της καταστροφής και της βίαιης ανταλλαγής των πληθυσμών (1916-1924) διέσωσε και μετέφερε στην Ελλάδα χρυσόβουλα των αυτοκρατόρων της Τραπεζούντας, πατριαρχικά σιγίλλια, χειρόγραφα βιβλιοθηκών, κειμήλια, τα οστά του αυτοκράτορος Αλεξίου Δ΄ Κομνηνού και ό,τι μπόρεσε από το προ-

σωπικό του αρχείο που περιελάμβανε επιστημονικές μελέτες και καταγραφές εθίμων, τραγουδιών, παροιμιών, γνωμικών, μύθων και παραμυθιών.

Εργαζόμενος ως δάσκαλος και ως μέλος εξεταστικών επιτροπών των σχολείων είχε την τύχη να μελετήσει πολλές τοπικές και ιδιωτικές βιβλιοθήκες και να συγκεντρώσει πληροφορίες από τους κατοίκους πολλών χωριών. Ως δάσκαλος εργάστηκε στα χωριά Τσιμπρικά (1899-1901), Χάρσερα (1901-1902), Σίδη (1902-1903), Μοναστήρι Άτρας (1903-1905), Θέμπεδα (1905-1907), Ερζιγκιάν (1907-1908), Χαβιάνα (1908-1910), Αργυρούπολη (1910-1911) και Ίμερα (1911-1914). Εκτός από το Ερζιγκιάν της Αρμενίας, οι υπόλοιπες πόλεις και χωριά ανήκουν στην επαρχία Χαλδίας.

Συγκέντρωσε πληροφορίες για την ιστορία και τον πολιτισμό των Ελλήνων του Πόντου με επιστημονική πειθαρχία και εξελίχτηκε σε άριστο αυτοδίδακτο ερευνητή. Μελέτησε βιβλιοθήκες, συνέλεξε πληροφορίες για ναούς, μονές, φρού-

ρια, παρεκκλήσια, επιγραφές βρύσεων, οικιών, νεκροταφείων. Κατέγραψε ήθη και έθιμα, δημοτικά τραγούδια, γλωσσικά, παροιμίες, μύθους και παραμύθια. Αξιοποίησε τη γνώση και τα βιώματα των κατοίκων, γιατί θεωρούσε, όπως ανέφερε στην αυτοβιογραφία του, ότι «η λαϊκή παράδοση ουδέποτε ευρέθη εις απόστασιν και αντίθεσιν από τα ιστορικά γεγονότα. Ο λαϊκός θρύλος εδικαιώθη πάντοτε, διότι στηρίζεται επί ιστορικών δεδομένων.»

Στην Ελλάδα έκανε κάθε δυνατή προσπάθεια για να διατηρηθεί ζωντανή η μνήμη της πατρίδας, στην οποία οι Έλληνες του Πόντου δεν μπορούσαν πλέον να επιστρέψουν. Προσπάθησε να ισχυροποιήσει τη συλλογική ταυτότητα του ελληνισμού με τη δημοσιοποίηση γεγονότων και πολιτισμικών προτύπων, τα οποία βίωσε τις τρεις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα. Έγραψε, στον Πόντο και στην Ελλάδα, περισσότερα από 1.200 δοκίμια, διηγήματα, μυθιστορήματα και επιστημονικές μελέτες. Απομονωμένος από το 1924 στον ακριτικό νομό Έβρου δημοσίευσε λιγότερο από το 1/3 του συνολικού του έργου.

Ο εκδοτικός οίκος των αδελφών Κυριακίδη προέβη το 2000 στην επανέκδοση οκτώ έργων και το 2001 στην πρώτη έκδοση τεσσάρων ανέκδοτων έργων του Γ. Κανδηλάπτου-Κάνεως. Υπό έκδοση τελεί μεγάλο τμήμα του συνολικού ανέκδοτου έργου. Είναι χαρακτηριστική η «προφητική» δήλωση του συγγραφέα στην αυτοβιογραφία του: «είναι καλόν να γράφω ό,τι ιστορικών υπάρχει, το οποίον γνωρίζω ότι μίαν ημέραν θα χρησιμοποιηθή, διότι τα έργα των ανθρώπων μετά θάνατον εκτιμώνται.»

ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Κ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ ΠΑΜΠΟΝΤΙΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ την 22 Ιαν./4 Φεβρ.1918

Aπό τις 22 Ιανουαρίου έως τις 4 Φεβρουαρίου 1918 πραγματοποιήθηκε στη Μασσαλία το Παμπόντιον Συνέδριον, με τη συμμετοχή πληρεξουσίων από τον Εύξεινο Πόντο, την Αγγλία, την Αίγυπτο, την Ελλάδα, την Ελβετία και τη Γαλλία. Δεν μπόρεσαν, δυστυχώς, να συμμετάσχουν στο συνέδριο οι αντιπρόσωποι από τη Ρωσία και την Τουρκία, γιατί δεν τους δόθηκε άδεια από τις σοβιετικές και τις τουρκικές αρχές.

Οι σύνεδροι, αφού άκουσαν τον λόγο του Κωνσταντίνου Κωνσταντινίδη, μεγαλέμπορου ξηρών καρπών στη Μασσαλία, καταγόμενο από τη γνωστή οικογένεια της Κε-

M. CONSTANTIN-JASON G. CONSTANTINIDES,
President of the Eurasian Peoples' Congress

...η Ρωμανία κι άν πέρασεν
ανθεί και φέρει κι άλλο...